

GENERALITĂȚI PRIVIND SUBVENȚIONAREA PRIORITĂȚILOR INVESTIȚIONALE ALE SECTORULUI AGRICOL

Corina NICHITCIN, asist. univ.,
Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: Agriculture is the sector of the national economy with the highest risks. Given the fact that the Republic of Moldova is an agrarian-industrial state, investments in this sector are necessary. The state can support the investment initiatives of the economic agents in the agricultural field by allocating the non-reimbursable financial resources in the form of a subsidy. Thus, in this article, the author treats subsidies as an option to finance investments in agriculture. The author examines the specifics of the process of subsidizing investment priorities. The provisions of the regulatory framework are studied and the evolution of the subsidy fund in recent years is presented.

Keywords: grant fund, grant, source of funding.

Agricultura din Republica Moldova nu este doar una dintre forțele motrice esențiale în creșterea economică, ci și un factor de păstrare a culturii și relațiilor sociale locale. Agricultură este sectorul economiei naționale cu cel mai mare grad de expunere și vulnerabilitate la riscurile naturale și schimbările climatice. Factorul principal care determină cantitatea, calitatea și stabilitatea producției agricole în Republica Moldova ține de condițiile agricole, climatice și meteorologice, în special lipsa sau surplusul de umiditate [7, p. 10]. În același timp, investițiile în sectorul agricol contribuie la sporirea competitivității, dezvoltarea sectorului micului business, crearea locurilor de muncă noi, asigurându-se astfel creșterea economică. În acest context, este necesar de a crea anumite oportunități de susținere prioritățile investiționale ale agricultorilor. Sprijinul financiar pe care îl poate acorda statul în scopul susținerii investițiilor în agricultură se materializează prin alocațiile bănești acordate producătorilor agricoli sub formă de subvenții.

Potrivit articolului 3 din Legea 276 din 16.12.2016 cu privire la principiile de subvenționare în dezvoltarea agriculturii și mediului rural, subvenția reprezintă un sprijin financiar nerambursabil și neimpozabil acordat din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural pentru susținerea investițiilor efectuate în dezvoltarea agriculturii și mediului rural și care corespund criteriilor de eligibilitate.

Activitatea de subvenționare în agricultură și mediul rural se reglementează în baza următoarelor principii de bază [2]:

- previzibilitatea și stabilitatea reglementărilor juridice;
- transparența decizională;
- tratamentul egal;
- eficiența bazată pe argumente economico-financiare și indicatori;
- continuitatea proceselor de susținere a producătorilor agricoli;
- asumarea responsabilităților de către beneficiarii de subvenții;
- rezonabilitatea costurilor.

Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală stabilește următoarele priorități sintetizate în figura 1, care urmează a fi acoperite de alocațiile bugetare anuale [2]:

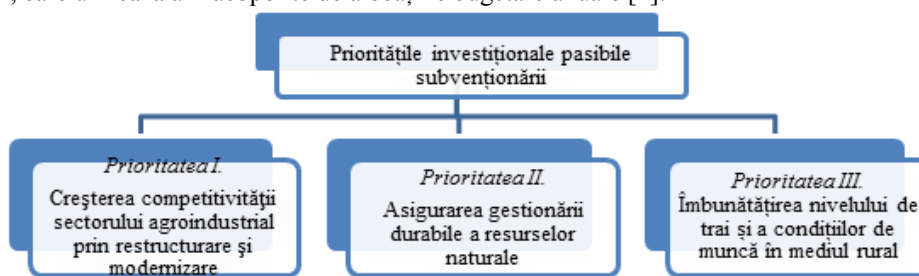

Figura 1. Prioritățile investiționale pasibile de subvenționare

Sursa: elaborat de autor [2]

Măsurile de sprijin aferente fiecărei priorități investiționale pasibile de subvenționare se prezintă după cum urmează:

- Prioritatea I. Creșterea competitivității sectorului agroindustrial prin restructurare și modernizare:

1) Măsura 1. Investiții în exploatarea agricolă pentru restructurare și adaptare la standardele Uniunii Europene:

a) stimularea investițiilor pentru producerea legumelor și a fructelor pe teren protejat (sere, solarii, tuneluri);

b) stimularea investițiilor pentru înființarea, modernizarea și defrișarea plantațiilor multianuale, inclusiv a plantațiilor viticole și a plantațiilor pomicole;

c) stimularea investițiilor pentru procurarea tehnicii și utilajului agricol convențional;

d) stimularea investițiilor pentru utilizarea și renovarea tehnologică a fermelor zootehnice;

e) stimularea procurării animalelor de prăsilă și menținerii fondului genetic al acestora;

f) stimularea creditării producătorilor agricoli de către băncile comerciale și instituțiile de intervenție financiară nebankare;

g) stimularea mecanismului de asigurare a riscurilor în agricultură;

2) Măsura 2. Investiții în prelucrarea și comercializarea produselor agricole:

a) stimularea investițiilor pentru dezvoltarea infrastructurii postrecoltare și procesare:

– case de ambalare și frigidere de păstrare a fructelor, strugurilor și legumelor;

– procesare, uscare și congelare a fructelor, strugurilor, legumelor și cartofilor;

– procesare, uscare și condiționare a cerealelor, a semințelor de culturi oleaginoase și a soiei;

– prelucrare primară, ambalare, refrigerare, congelare și păstrare a cărnii, procesare, ambalare și păstrare a laptelui;

b) sprijin în constituirea și funcționarea grupurilor de producători;

c) stimularea activităților de promovare.

- Prioritatea II. Asigurarea gestionării durabile a resurselor naturale:

a) stimularea investițiilor pentru consolidarea terenurilor agricole;

b) stimularea investițiilor pentru procurarea echipamentului de irigare;

c) stimularea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor la irigare;

d) stimularea investițiilor pentru procurarea echipamentului no-till și mini-till;

e) susținerea promovării și dezvoltării agriculturii ecologice;

f) stimularea investițiilor în implementarea practicilor de eficiență energetică.

- Prioritatea III. Îmbunătățirea nivelului de trai și a condițiilor de muncă în mediul rural:

a) îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii rurale;

b) servicii de consultanță și formare;

c) îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii economice publice rurale;

d) renovarea și dezvoltarea localității rurale;

e) diversificarea economiei rurale prin activități non-agricole;

f) dezvoltarea locală prin implementarea Programului LEADER:

– sprijin pentru funcționarea grupurilor de acțiune locală;

– susținerea implementării strategiilor de dezvoltare locală.

Modalitățile de subvenționare utilizate la momentul de Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (în continuare – AIPA) sunt expuse în următorul tabel.

Tabelul 1. Modalități de subvenționare

Modalități de subvenționare	Caracteristici
Subvențiile post-investiționale	sprijin financiar nerambursabil și neimpozabil acordat din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural pentru susținerea investițiilor efectuate în dezvoltarea agriculturii și mediului rural și care corespund criteriilor de eligibilitate stabilite în cadrul normativ
Subvențiile în avans	sprijin financiar nerambursabil și neimpozabil acordat din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural pentru susținerea investițiilor ce urmează a fi implementate de tineri și femei fermier ce se lansează prin proiecte start-up pentru prima dată în activitate economică sau în dezvoltarea localităților rurale și care corespund criteriilor de eligibilitate stabilite în cadrul normativ.
Plățile directe	sprijin financiar nerambursabil, exprimat în sumă fixă per cap de animal, în funcție de speciile și numărul de animale.

Sursa: elaborat de autor [12, pp. 3-4; 2]

Atât entități economice, cât și persoane fizice care desfășoară activitate de întreprinzător în condițiile legislației naționale se regăsesc în categoria beneficiarilor de subvențiilor de stat. Este de remarcat că modalitatea de subvenționare prin acordarea plăților directe pe cap de animal pentru crescătorii de animale pentru speciile bovine, ovine și caprine a început în anul 2021.

Caracteristicile generale ale fiecărui tip de subvenție se ilustrează în următorul tabel.

Tabelul 2. Particularitățile subvențiilor alocate pentru dezvoltarea agriculturii și mediului rural

Tipul subvenției	Beneficiarul subvenției	Facilități acordate	Plafonul de subvenționare
Subvențiile post-investiționale	<ul style="list-style-type: none"> – producătorii agricoli; – grupurile de producători; – instituțiile de învățământ și cercetare-inovare din domeniul agricol; – asociațiile utilizatorilor de apă pentru irigații care au efectuat investiții asociate măsurilor de sprijin financiar. 	<p>Subvențiile acordate, se majorează la cererea producătorului agricol după cum urmează:</p> <p>20% – tinerilor fermieri, femeilor fermiere și migranților reveniți, producătorilor agricoli angajați în cultivarea culturilor ecologice sau creșterea șaptelului animalelor ecologice;</p> <p>10% – producătorilor agricoli care au achiziționat bunuri eligibile pentru subvenționare, de producție autohtonă și producătorilor agricoli care efectuează investiții în sectorul zootehnic;</p> <p>50% – grupurilor de producători și cooperativelor de întreprinzător care efectuează investiții în sectorul agroalimentar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – pentru un beneficiar în cadrul unui an de subvenționare – maximum 5,0 mil. lei per beneficiar; – pentru producătorii de lapte de vacă - maxim 7,0 mil. lei; – pentru grupurile de producători și cooperativele de întreprinzător suma se majorează cu 50% din valoarea subvenției autorizate.
Subvenție în avans pentru proiecte Start-up	tinerii fermieri; femeile-fermieri; migranții reveniți; producătorii agricoli micro și mici, care cad sub incidența noțiunii de întreprindere nou-înregistrată.	Subvenționarea în avans	<ul style="list-style-type: none"> – valoarea investiției eligibile conform proiectului investițional nu depășește 1 000 000 lei; – valoarea maximă a subvenției - 65% din valoarea costurilor eligibile. – cofinanțarea beneficiarului va constitui 35% din valoarea proiectului investițional.
Subvenții în avans pentru implementarea măsurilor de dezvoltare rurală	<ul style="list-style-type: none"> – autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi; – persoane juridice (întreprindere micro și mică) sau persoane fizice care desfășoară activitate de întreprinzător înregistrată într-o localitate rurală. 	Subvenționarea în avans	<ul style="list-style-type: none"> – Valoarea subvenției constituie 80% din valoarea proiectului care nu poate depăși 3000000 lei; – Valoarea subvenției constituie 50% din valoarea investiției eligibile care nu depășește suma de 1 000 000 de lei.
Plățile directe	producătorii agricoli deținători de animale, care demonstrează obținerea unei cantități minime de producție pe cap de animal, stabilită anual de organul central de specialitate după consultarea cu asociațiile de profil ale producătorilor agricoli.	Pentru animalele de rasă pură, exploatate în cadrul fermelor zootehnice de prăsilă, din rasa pentru care au fost atestate fermele zootehnice de prăsilă și care fac obiectul evidenței zootehnice conform instrucțiunilor de bonitare, valoarea plății directe acordate se majorează cu 50%.	<ul style="list-style-type: none"> – vaci din rase specializate pentru producția de lapte, carne și mixte – 7000 de lei; – junci peste 12 luni – 5000 de lei; – oi din rase specializate pentru producția de lapte, carne și mixte și capre – 500 de lei; – mioare și căprițe peste 12 luni – 300 de lei.

Sursa: elaborat de autor [2; 3; 4; 5; 6]

Pentru a beneficia de subvenționare, producătorii agricoli, grupurile de producători trebuie să corespundă următoarelor criterii generale:

a) au efectuat investiția ce corespunde obiectivelor și domeniilor de acțiune aferente măsurilor de sprijin specificate mai sus;

b) au la bază un plan de afaceri, prin care să se demonstreze fezabilitatea proiectului în curs de realizare, pentru subvențiile ce depășesc 0,5 milioane lei și doar pentru anumite măsuri de sprijin stabilite în mod expres de organul central de specialitate;

c) au procurat bunuri (active) obiect al investiției eligibile de la furnizori și distribuitori;

d) sunt deținători legali ai bunurilor imobile în/pe care se efectuează investiția;

e) la data depunerii cererii de acordare a subvenției, nu au restanțe la achitarea impozitelor și taxelor față de bugetul public național;

f) dispun de apartenență la una din asociațiile de profil ale producătorilor agricoli, cu excepția solicitanților de subvenții pentru măsurile prevăzute la art.17, prioritatea III lit. c)–f) din legea 276 din 16.12.2016 cu privire la principiile de subvenționare în dezvoltarea agriculturii și mediului rural;

g) dovedesc prin acte confirmative realizarea investiției (facturi, ordine de plată, acte de dare în exploatare etc.);

h) nu sunt incluși în Lista de interdicție a beneficiarilor de subvenții.

Mijloacele Fondului național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural (în continuare - FNDAMR) se aprobă anul în baza legii bugetului de stat.

În figura care urmează, prezentăm evoluția alocațiilor acordate din buget sub formă de subvenții pentru Fondului național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural.

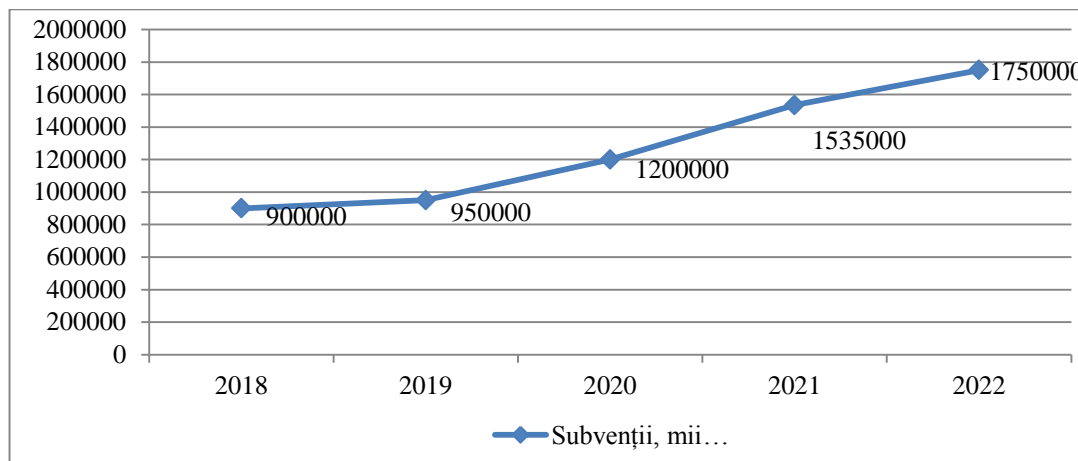

Figura 2. Evoluția fondului de subvenționare în perioada 2018-2022

Sursa: elaborat de autor în baza legii bugetului de stat pe anii 2018-2022

Prin alocarea mijloacelor financiare din FNDAMR, se urmărește atingerea următoarelor obiective [10, p. 4]:

- sporirea competitivității și productivității sectorului agroindustrial;
- încurajarea investițiilor în sectorul agroindustrial, prin crearea infrastructurii rurale și modernizarea bazei materiale a sectorului agroalimentar;
- crearea de noi locuri de muncă pentru populația din mediul rural;
- stimularea creșterii producției cu valoare adăugată înaltă;
- dotarea entităților agricole cu tehnică și utilaj agricol performant;
- înființarea plantațiilor multianuale;
- dezvoltarea sferei serviciilor în agricultură.

În anul 2019, FNDAMR a constituit 950 mil. lei, fiind în creștere cu 5,6% față de mijloacele financiare alocate în anul 2018 (900 mil. lei). În anul 2020 se constată că resursele financiare alocate pentru FNDAMR constituie 1000 mil. lei, ulterior majorat până la 1200 mil. lei. În anul 202, se constată o creștere a acestor resurse. Valoarea aprobată inițial era de 1100 mil lei, dar ulterior, datorită

modificărilor operate prin LP 135 din 14.10.2021 s-a înregistrat majorarea sumei alocațiilor până la 1535 mil. lei. O creștere a resurselor alocate pentru subvenționarea priorităților agricole se evidențiază în anul 2022, când valoarea alocațiilor sub formă de subvenții pentru FNDAMR atinge suma de 1750 mil. lei, cu 14% în creștere față de suma alocațiilor aferentă anului 2021. Este de remarcat că inițial, conform legii bugetului pentru anul 2022, nr. 205 din 06.12.2021 a fost aprobată suma de 1500 mil. lei, iar datorită modificărilor operate prin LP 112 din 05.05.2022 s-a majorat suma alocațiilor până la 1750 mil. lei începând cu 13.05.2022.

Executarea bugetului aprobat pentru subvenționare în perioadele nominalizate se prezintă în următorul tabel.

Tabelul 3. Gestionarea fondului de subvenționare

Direcții de finanțare	2018	2019	2020	2021
Contribuția statului în fondul național al viei și vinului, mil. lei	28,8	25,8	17,9	26,1
Angajamente față de producătorii agricoli ce au efectuat investiții în anul precedent dar nu au beneficiat de subvenții ca urmare a epuizării FNDAMR, mil. lei	221,4	342,0	503,8	764,8
Subvenții în avans pentru tineri și femei fermier pentru dezvoltarea proiectelor start-up, mil. lei	45,0	45,0	16,2	11,1
Subvenții în avans pentru implementarea măsurilor de dezvoltare rurală, mil. lei	-	-	25,7	56,5
Plăți directe pre cap de animal, mil. lei	-	-	-	105,8
Subvenționarea post-investițională a producătorilor agricoli în baza cererilor recepționate în anul curent, mil. lei	586,8	537,2	325,7	480,1
Ajutor financiar producătorilor agricoli a căror producție a fost afectată de calamități naturale, inclusiv compensații secetă, mil. lei	-	-	310,8	2,0
Surse acordate din partea Guvernului Federației Ruse destinat pentru compensarea parțială a prejudiciului cauzat de seceta din anul 2020 la cultura porumbului și pregătirea solului pentru recolta anului 2021, mil. lei	-	-	59,73	-
Cheltuieli de administrare a FNDAMR, mil. lei	18,0	-	-	-

Sursa: elaborat de autor [12, pp. 3-4; 2]

Potrivit datelor prezentate în tabel, constatăm că în perioada 2018-2020 mijloacele FNDAMR sunt valorificate la 100%. În anul 2020, culturile agricole au fost compromise, datorită condițiilor climatice nefavorabile, iar ca urmare circa 26% din structura FNDAMR a fost repartizat ca ajutor financiar producătorilor agricoli pentru producția afectată de calamitățile naturale. Totodată, suplimentar la mijloacele financiare alocate din buget sub formă de subvenții, AIPA a administrat resursele financiare acordate de Guvernul Federației Ruse, în valoare de 59,73 mil. lei, destinate pentru compensarea parțială a prejudiciului cauzat de seceta din anul 2020 la cultura porumbului și pregătirea solului pentru recolta anului 2021. În anul 2021 se constată, pe de o parte o sporire a resurselor financiare alocate din buget pentru subvenționarea priorităților sectorului agricol, suplinindu-se volumul subvențiilor alocate până la 1535 mil. lei, iar pe de altă parte, nevalorificarea integrală a resurselor financiare alocate. AIPA a valorificat doar 94,2% din suma totală alocată spre gestiune. Astfel, nu a fost valorificată suma de 88,6 mil. lei din alocațiile efectuate în anul 2021 pentru FNDAMR.

Potrivit datelor prezentate de AIPA, suma de 88,6 mil. lei nevalorificată se formează din [10, pp. 6-7]:

- 1) 52,3 mil. lei – surse financiare alocate către mecanismul de plată subvenții în avans pentru îmbunătățirea nivelului de trai și de muncă în mediul rural.
- 2) 36,3 mil. lei – surse financiare alocate către mecanismul de plată subvenții în avans pentru dezvoltarea proiectelor start-up.

Impedimentele care au dus la nevalorificarea surselor alocate sunt sintetizate mai jos:

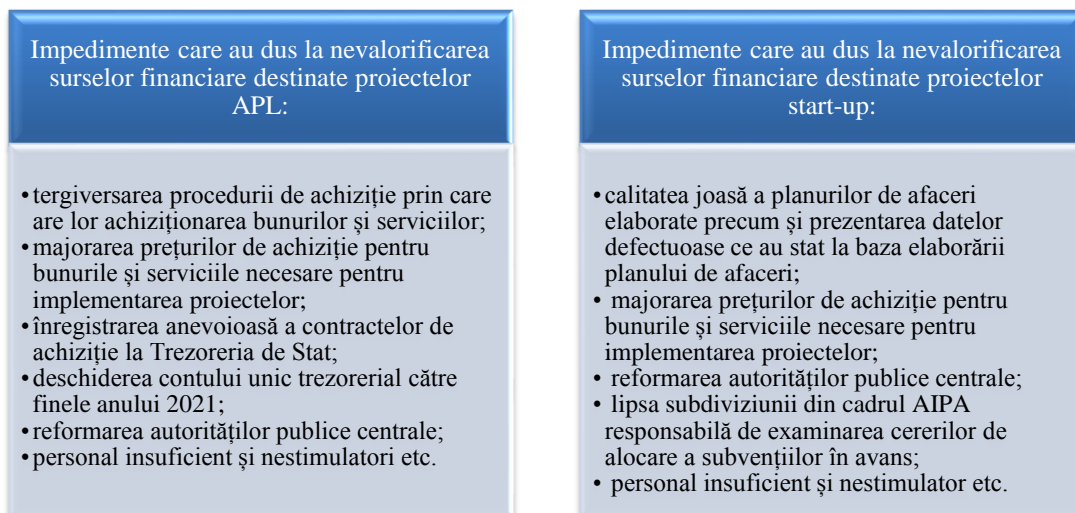

Figura 3. Impedimente care au condiționat nevalorificarea subvențiilor alocate

Sursa: elaborat de autor [10, p. 7]

Dezvoltarea durabilă și modernizarea proceselor tehnologice în sectorul agricol este posibilă prin injectarea investițiilor în această ramură. Totodată, veniturile producătorilor agricoli diferă de la an la an și sunt afectate de condițiile climaterice care influențează direct volumul producției recoltat. De aici apare incapacitatea producătorilor agricoli de a investi resursele financiare libere în dezvoltarea propriei afaceri. Accesarea creditelor de la instituțiile financiare reprezintă o sursă de finanțare bi-nevenită, dar care implică costuri suplimentare pe care, în anumite circumstanțe, producătorii agricoli nu le pot suporta. În acest sens, subvenționarea sectorului agricol este o opțiune reală de motivare a investițiilor și dezvoltare a agriculturii cu valoare adăugată înaltă.

Actualmente, politica de subvenționare în Republica Moldova este reglementată de Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020 și Legea nr. 276/2016 cu privire la principiile de subvenționare în dezvoltarea agriculturii și mediului rural. Totodată, este în elaborare proiectul Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2022-2027.

Reieșind din direcțiile de alocare a subvențiilor prezentate în tabelul 3, se identifică în dinamică problema insuficienței fondului de subvenționare în fiecare an, iar angajamentele față de producătorii agricoli care au rămas fără subvenții din cauza epuizării FNDAMR sunt stinse în anul următor. În acest sens, este necesar de a fi luate măsuri pentru asigurarea finanțării stabile din fondul de subvenționare a priorităților investiționale din agricultură, excluderea întârzierilor în efectuarea plăților și sporirea eficacității măsurilor de sprijin pentru asigurarea unei coeziuni între politicile naționale și măsurile de subvenționare.

Potrivit datelor prezentate în Raportul analitic privind gestionarea mijloacelor financiare alocate fondului național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural, solicitarea beneficiarilor de subvenții în raport cu FNDAMR este în creștere de la an la an. Dacă în anul 2019 au fost înregistrate 7442 de cereri, atunci în anul 2021, numărul acestora a înregistrat cifra de 8522 cereri, cu 14% mai mult decât în anul precedent. Resursele financiare alocate pentru Prioritatea I. Creșterea competitivității sectorului agroindustrial prin restructurare și modernizare reprezintă în anul 2021 circa 87,13% din suma totală a resurselor financiare alocată sub formă de subvenții. Astfel, în clasamentul primelor trei poziții solicitate pentru subvenționarea post-investițională, se plasează următoarele: creditarea producătorilor agricoli (2775 cereri depuse, ceea ce constituie 11,7% din valoarea subvențiilor solicitate), stimularea investițiilor pentru procurarea tehnicii și a utilajului agricol (2414 cereri depuse, ce constituie 22,05% din valoarea subvențiilor solicitate), stimularea investițiilor în înființarea, modernizarea plantațiilor multianuale și defrișarea celor neproductive (883 cereri depuse, ce constituie 13,4% din valoarea subvențiilor solicitate). Cea mai mare pondere a solicitărilor de subvenții din anul 2021, au fost direcționate către subvenționarea investițiilor în dezvoltarea infrastructurii post-recoltare și procesare.

Deși au fost recepționate 667 cereri de acordare a sprijinului financiar, suma subvenției solicitate constituie 370,0 mil. lei, ceea ce reflectă 27,4% din valoarea subvențiilor solicitate.

Aceste măsuri de sprijin financiar din partea statului sunt binevenite și trebuie dezvoltate prin identificarea de surse suplimentare de alocare în scopul majorării FNDAMR. Este necesar de a orienta politicile de subvenționare spre dezvoltarea horticulturnii, zootehniei, sporirii gradului de procesare a produselor agricole, precum și diversificării produselor agricole cultivate, în scopul asigurării competitivității în agricultură și sporirii valorii adăugate acestui sector.

Bibliografie:

1. Legea bugetului de stat pentru anul 2022 nr. 205 din 06.12.2021. In: Monitorul oficial nr. 315 - 324 din 24.12.2021, cu modificările și completările în vigoare. [on-line] [citată 16.06.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129175&lang=ro
2. Legea cu privire la principiile de subvenționare în dezvoltarea agriculturii și mediului rural nr. 276 din 16.12.2016. In: Monitorul oficial nr. 67 - 71 din 03.03.2017, cu modificările și completările în vigoare. [on-line] [citată 16.06.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126283&lang=ro#
3. Hotărârea Guvernului cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural nr. 455 din 21.06.2017, cu modificările și completările în vigoare. [on-line] [citată 24.06.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130889&lang=ro#
4. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind acordarea subvențiilor pentru îmbunătățirea nivelului de trai și de muncă în mediul rural din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural nr. 476 din 18.10.2019. In: Monitor nr. 328 din 06.11.2019, cu modificările și completările în vigoare. [on-line] [citată 20.06.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131225&lang=ro#
5. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile și procedura de acordare a subvențiilor în avans pentru proiectele start-up din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural nr. 507 din 30.05.2018. In: Monitorul oficial nr. 176-180 din 01.06.2018, cu modificările și completările în vigoare. [on-line] [citată 16.06.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131224&lang=ro#
6. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind acordarea de plăți directe per cap de animal nr. 836 din 18.11.2020. In: Monitorul oficial nr. 318 din 02.12.2020, cu modificările și completările în vigoare. [on-line] [citată 15.06.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128697&lang=ro#
7. BUDIANSCHI, D. et all. *Politicile de subvenționare și eficiența fondului de subvenționare a agriculturii*. Chișinău: februarie 2017, 68 p. [online] [citată 18.06.2022]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Politici_de_subvenționare_ui_eficiența_fondului_de_subvenționare_a_agriculturii.pdf
8. BUDIANSCHI, D. et all. *Evaluarea eficienței și transparenței utilizării fondului de subvenționare a producătorilor agricoli*. Chișinău, 2012. [online] [citată 16.06.2022]. Disponibil: https://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/806_1fbeb93c78e9bf76f6ce808a09774b17
9. Evaluation of the national fund for the development of agriculture and rural environment for the years 2017-2021. [online] [citată 23.06.2022]. Disponibil: <http://aipa.gov.md/sites/default/files/AIPA%20Evaluarea%20FNDAMR%202017-2021.en%20update.pdf>
10. Raport analitic privind gestionarea mijloacelor financiare alocate fondului național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural. Chișinău, 2022. 44 p. [online] [citată 20.06.2022]. Disponibil: <http://aipa.gov.md/sites/default/files/Raport%20gestionare%20FNDAMR%202021.pdf>
11. Raport analitic privind gestionarea mijloacelor financiare alocate fondului național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural. Chișinău, 2021. 41 p. [online] [citată 20.06.2022]. Disponibil: <http://aipa.gov.md/sites/default/files/Raport%20gest%20FNDAMR%202020%20preliminar%20.pdf>
12. Raport privind activitatea AIPA pentru anul 2021. [online] [citată 20.06.2022]. Disponibil: http://aipa.gov.md/sites/default/files/Raport%20de%20activitate_AIPA_2021.pdf